

Nr 94.

Av herr **Olsson, Oscar**, om anslag till kombinerad föreläsnings- och studie-cirkelverksamhet.

Riksdagen begärde 1920 utredning och 1923 avgåvo tillsatta sakkunniga förslag om det fria och frivilliga folkbildningsarbetets organisation. Utom på en punkt voro de sakkunniga praktiskt taget eniga i sitt utlåtande. Skolöverstyrelsens yttrande 1924 med anledning av remiss till styrelsen av utlåtandet har i allt väsentligt vunnit anslutning av folkbildningsorganisationerna och även av samtliga deltagare i sakkunnigberedningen.

De statsfinansiella svårigheterna ha emellertid hindrat regeringen att till riksdagen framkomma med förslag i anledning av de sakkunnigas betänkande. I förra årets statsverksproposition förklarade emellertid föredragande departementschefen, att undersökning skulle göras, för att åtminstone vissa delar av sakkunnigförslaget skulle komma fram till prövning för innevarande års riksdag.

I år meddelas i statsverkspropositionen, att skolöverstyrelsen ånyo framhållit det trängande behovet av en omorganisation av statens verksamhet för understödjande av det fria folkbildningsarbetet i vårt land samt i anslutning härtill hemställt, att Kungl. Maj:t måtte framlägga förslag för 1927 års riksdag i överensstämmelse med de riktlinjer, som angivits i nämnda utlåtande 1924.

Departementschefen anför, att skolöverstyrelsens beräkning av kostnaderna för den föreslagna omorganisationen, helt genomförd, skulle medföra en omedelbar årlig merutgift för statsverket av minst 870,000 kronor, och tillägger, att hur önskvärt det än vore att kunna förverkliga vissa delar av berörda förslag, detta under nuvarande budgetära förhållanden inte är möjligt.

Om den i statsverkspropositionen 1926 i utsikt ställda undersökningen nämner departementschefen ingenting. Hade denna verkligen kommit till stånd, skulle det säkerligen visat sig, att vissa högst nödiga åtgärder skulle kunna ha vidtagits i nära överensstämmelse med skolöverstyrelsens förslag, utan att de därför behövliga anslagsbeloppen rimligen skulle kunna sägas ha betytt någon nämnvärd ökning i de budgetära svårigheterna.

I och för sig kan omöjligt skolöverstyrelsens förslag om höjning av anslagsbeloppen för det fria folkbildningsarbetet till 1,897,282 kronor från under 1925—1926 beviljade 1,029,566 kronor anses på något sätt betänkligt. Trots denna höjning av 870,000 kronor för de breda lagrens under stora uppoffringar bedrivna fortsatta självbildningsarbete blir det ändå en mycket blygsam summa i förhållande till de för den högre undervisningen utgående över tjugo miljoner kronorna. Därtill kommer, att de över femtio miljoner kronor av statsmedel, som offras på vår folkskola, säkerligen äro mycket

bättre använda, i samma mån som det sörjes för att de ur denna skola utgångna folklagren effektivt kunna organisera sina försök att underhålla och vidare utveckla de där förvärvade bildningsmöjligheterna.

Av den sammanlagda ökning skolöverstyrelsens förslag innebär, komma de största beloppen på folkbibliotek och populärvetenskapliga kurser och föreläsningar med resp. omkring 400,000 och 270,000 kronor. Den av skolöverstyrelsen uppgjorda sammanställningen har följande utseende:

		Beräknat anslags- belopp.	Anslag 1925—1926.
Skolöverstyrelsen	Kr.	33,054: —	23,916: —
Folkbiblioteksväsendet	»	915,000: —	518,250: —
Populärvetenskapliga kurser och föreläsningar	»	695,750: —	422,500: —
Studiecirkelverksamheten	»	224,000: —	64,900: —
Konferenser för de centrala organen för folk- bildningsarbetet	»	2,000: —	— —: —
Universitetens folkbildningsavdelningar	»	27,478: —	— —: —
Summa Kr.		1,897,282: —	1,029,566: —

Då tillgången till böcker är det allra väsentligaste villkoret för ett fruktbart folkbildningsarbete, är det tydligt att förslaget i det fallet med det snaraste bör förverkligas, trots den relativt starka anslagsstegring detta kommer att medföra. Ordnandet av bestämmelserna för anslaget till de populärvetenskapliga föreläsningarna snarast möjligt är nödvändigt redan av det skälet, att det med all rätt ifrågasättes, om inte de medel, som under nuvarande bestämmelser anslås till detta viktiga folkbildningsområde, borde kunna användas på ett bra mycket effektivare sätt. Emellertid äro de anslagsbelopp, det här rör sig om, så pass höga, att de väl kunna motivera departementschefens betänkligheter ifråga om årets budgetära svårigheter. Dessutom förutsätter ett genomförande av skolöverstyrelsens förslag ifråga om folkbiblioteken och de populärvetenskapliga föreläsningarna så genomgripande organisatoriska åtgärder, att de torde böra prövas av Kungl. Maj:t, innan de föreläggas riksdagen.

Även ett fullständigt genomförande av förslaget om studiecirkelverksamheten och universitetens inordnande i det fria folkbildningsarbetet skulle medföra avsevärda kostnader redan det närmaste budgetåret. På dessa områden går det dock att reda sig med mindre under ett eller annat år, samtidigt som ett partiellt genomförande av förslagen är av största betydelse, om inte en redan påbörjad utveckling skall avklippas. Åtgärderna kunna dessutom vidtagas på ett sådant sätt, att de inte alls föregripa prövningen i ett sammanhang av hela förslaget, när detta en av de allra närmaste riksdagarna ändå måste framläggas, om inte ööverstigliga svårigheter skola uppstå på alla områden av det fria folkbildningsarbetet.

Den del av förslaget om studiecirkelverksamheten, som i första hand tränger till sin lösning, är den, som närmast sammanhänger med föreläsningsverksam-

heten och universitetens deltagande i folkbildningsarbetet, d. v. s. studiecirklar i samband med ettåriga eller längre föreläsningkurser.

Med understöd från ett par kulturfonder igångsatte folkbildningssakkunniga redan 1922 försök med tvååriga universitetscirklar. Försöken slog så väl ut, att riksdagen 1924 beviljade medel till nya universitetscirklar för att de vunna resultaten inte skulle gå till spillo och utvecklingen hejdas, bara för att de sakkunnigas förslag inte hunnit framläggas till det årets riksdag. Detta provisorium har fortsatt år efter år med endast den förändringen, att anslaget till statsunderstödda universitetscirklar för året 1926—1927 ökats från två till tre. Då försöken redan 1924 visat de stora fördelarna för vårt folkbildningsarbete av att på detta sätt låta akademiska lärare taga avgörande del i ledningen av detta, kan det inte betraktas annat än som ett hejdande av den naturliga utvecklingen, så länge man hindrar uppkomsten av sådana universitetscirklar i mer än de två ursprungliga försöksstäderna genom att ej vidtaga de organisatoriska och ekonomiska åtgärder, som behövas för att även andra platser med nödiga förutsättningar skola komma i åtnjutande av samma fördelar.

Skolöverstyrelsens förslag innebär, att för lärararvoden i universitetscirk-larna skulle ställas till förfogande ett belopp av 40,000 kronor; varjämte till vid universiteten upprättade folkbildningsavdelningar skulle anslås sammanlagt 27,478 kronor. Med organiserandet av dessa universitetsavdelningar torde böra anstå, till dess Kungl. Maj:t framlägger förslag i ärendet. Tills vidare torde föreläsningsbyrån vid Uppsala universitet och centralbyrån i Lund kunna förmedla lärarna till dessa universitetscirklar i samråd med representeranter för de folkliga bildningsföretagen samt, som hittills, vara inspektionsmyndighet för universitetscirk-larna. Då alla, som uttalat sig i frågan om ledningen av universitetscirk-larna, varit eniga om att dessa böra ledas i samverkan med de folkliga bildningsföretagen, synes Kungl. Maj:t böra även före inrättandet av de föreslagna folkbildningsavdelningarna vid universiteten utse några representanter för de folkliga bildningsföretagen, exempelvis fem, att samråda med respektive byråer om anordnandet av universitetscirk-larna.

På grund av både svårigheterna att anskaffa tillräckligt antal universitetslärare som ledare för dessa universitetscirklar och de med dessa förenade rätt dryga kostnaderna för anordnarna, behöver man det första året säkert inte räkna med mer än allra högst ett par tiotal ansökningar, således ett statsanslag för bidrag till dessa cirklar av högst 24,000 kronor. Expensanslag till de båda byråerna torde inte behöva bli mer än 2,000 kronor för vardera, vartill bör läggas högst 1,000 kronor för dagtraktamenten och resekostnader till de av Kungl. Maj:t utsedda representanterna för de folkliga bildningsföretagen. Sammanlagt skulle således under det närmaste året för universitetscirk-larnas organisations- och undervisningskostnader behövas ett extra reservationsanslag av 29,000 kronor i stället för det nu utgående, 3,900 kronor.

Utom dessa universitetscirklar har skolöverstyrelsen även med i sitt förslag ett annat slags högt kvalificerade studiecirklar i förening med föreläsnings-

verksamhet, de som arbeta på samma sätt som universitetscirkelarna, men skilja sig från dem genom att vara endast ettåriga och kunna nöja sig med något mindre kvalificerade ledare, t. ex. lärare med akademisk utbildning vid folkhögskolor, läroverk o. s. v. För de flesta platser i landet är det betydligt lättare att få till stånd en sådan ettårscirkel med 24 föreläsningar och studiecirkelmöten under vintern än en tvåårig universitetscirkel med ledare från universitet eller högskola. Statsanslaget till varje sådan studiecirkel skulle vara 800 kronor. Det är ytterst beklagligt att så många år efter det folkbildningssakkunnigas förslag framlagts fått gå, utan att något gjorts för fyllandet av behovet av sådana studiecirkel i landsorten. I Stockholm ha vi viss motsvarighet till dem i Arbetarinstitutets och Borgarskolans över hela läsåret utbredda föreläsningsserier. För övrigt torde det i stort sett endast vara Arbetarnes bildningsförbund, som lyckats få till stånd några sådana högt kvalificerade studiecirkel, helt och hållet genom egna ekonomiska uppoffringar.

Några organisatoriska nyanordningar behöva inte vidtagas för anslagsbeviljande till detta slag av föreläsningcirkel. Enligt skolöverstyrelsens förslag skall varje statsunderstödd studiecirkel och föreläsninganstalt, liksom varje statsunderstödd bibliotek, ha rätt att hos skolöverstyrelsen ansöka om anslag till sådan studiecirkel med kvalificerad ledare. Visserligen förutsätter skolöverstyrelsen, att en studiecirkelkonsulent närmast skall behandla ansökningarna, men till en början, innan hela förslaget blir framlagt för riksdagen, bör föreläsningkonsulenten kunna handlägga dessa ärenden. Anordnare av sådan studiecirkel, ansluten till riksorganisationen, kan lämpligen låta ansökningen gå genom sin riksstudieledning, vilken bör låta sitt utlåtande gå med till skolöverstyrelsen. Åtminstone trettio sådana studiecirkel böra kunna komma i gång redan de första åren, varför till dem skulle behövas ett statsanslag av 24,000 kronor.

Då det är av vikt att även utanför de största städerna och universitetsstäderna liggande kommuner sättas i tillfälle att med utsikt till framgång tävla om anslag till anordnandet av universitetscirkel och andra med föreläsningkurser förenade studiecirkel, torde det vara lämpligt att begränsa understöden till högst tre universitetscirkel och tre studiecirkel av det andra här ifrågakommande slaget i en och samma kommun.

Alltså föreslår jag, att riksdagen måtte besluta,

1:o att till anordnande av universitetscirkel i överensstämmelse med ovan angivna förslag till bestämmelser för medlens användning för budgetåret 1927—1928 anvisa ett extra reservationsanslag av 29,000 kronor,

2:o att till anordnande av ettåriga studiecirkel med föreläsningar i enlighet med ovan angivna förslag för budgetåret 1927—1928 anvisa ett extra reservationsanslag av 24,000 kronor.

Stockholm den 19 januari 1927.

Oscar Olsson.